

Eemeli Huhta-Koivisto

VÄESTÖRAKENTEEN VAIKUTUS TALOUTEEN

Kandidaatintutkielma
Liiketoiminta analytiikka

5 / 2023

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
1.1	JOHDATUS AIHEESEEN	4
1.2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	5
1.3	TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
1.4	KESKEISET KÄSITTEET	6
1.5	TUTKIMUKSEN RAKENNE	7
2	TALOUDELLINEN HUOLTOSUHDE	9
2.1	VÄESTÖRAKENNE.....	9
2.2	MUUTTOLIIKE	12
2.3	TYÖLLISYYSASTE	14
3	TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT	16
3.1	VÄESTÖN IKÄÄNTYMISEN AIHEUTTAMAT KULUT	17
3.2	JULKISEN TALOUDEN MAHDOLLISUUDET	18
3.2.1	<i>Verotus.....</i>	<i>19</i>
3.2.2	<i>Eläkejärjestelmä .....</i>	<i>20</i>
3.2.3	<i>Työ- ja opiskeluperäinenmaahanmuutto .....</i>	<i>20</i>
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	23
4.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA RATKAISUEHDOTUKSET	23
4.2	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA MERKITTÄVYYS	26
4.3	JATKOTUTKIMUSMAHDOLLISUUDET	27
5	LÄHTEET	29

KUVIOT

Kuvio 1. Suomen ikärakenne (Tilastokeskuksen väestöennuste 2030 & 2060).	11
---	-----------

1 JOHDANTO

Tämä kandidaatintutkielma käsittelee taloudellista huoltosuhdetta Suomen väestön ikääntyessä, ja ikääntymisestä koituvia kuluja. Tutkielma alkaa johdatuksella aiheeseen, jonka jälkeen kerrotaan tutkielman tarkoituksesta ja tavoitteista. Seuraavaksi avataan tutkimuksen keskeisimmät käsitteet lyhyesti, jotta lukijan on helpompi ymmärtää tekstiä. Viimeisenä kappaleena johdannosta löytyy osio, joka kertoo tutkimuksen rakenteesta ja selventää kuinka tutkielma etenee.

1.1 Johdatus aiheeseen

Syntyvyyden lasku ja suurien ikäluokkien vanheneminen on aiheuttanut Suomen väestörakenteen ikääntymisen. Ikärakenteen vanhenemisen seurauksena on heikentyvä työllisyystilanne suomalaisilla työmarkkinoilla ja samanaikaisesti kasvavat julkiset kulut. Taloudellinen huoltosuhde on yksi merkittävistä työllisyyttä ja kestävyysvajetta kuvaavista mittareista. (Aho & Kaivo-oja, 2019) Taloudellisen huoltosuhteen arvioimisessa on huomioitava, että lasten lukumäärän pieneneminen osaltaan vaimentaa huoltosuhteen nousua, vaikka eläkeläisten määrä väestössä on kasvussa. Tämä johtuu siitä, että myös lapset lasketaan taloudellisen huoltosuhteen ulkopuolelle. Syntyvyyden ollessa vähäistä taloudellisen huoltosuhteen heikkeneminen näkyy viiveellä. (Valkonen & Lassila, 2021)

Väestörakenteen vanhenemisella on monenlaisia haastavia vaikutuksia talouteen. Yhtenä merkittävimmistä voidaan nähdä työkäisten määrän väheneminen. Työkäisiksi lasketaan kaikki 15–74-vuotiaat (Suomen virallinen tilasto (SVT), 2022). Väestöllisen huoltosuhteen vakiintuminen vaatisi syntyvien ikäluokkien paluun 60 000 lapseen tai nettomaahanmuuton kaksinkertaistumisen (Valkonen & Lassila, 2021). Vuoden 2022 tammi-kesäkuu välisenä aikana syntyi 22 180 lasta, mikä on 2 453 vähemmän kuin vuonna 2021 samana aikana. Syntyneet ovat tilastoituja vuodesta 1900 ja vuoden 2022 määrä oli historian pienin.

Nettomaahanmuutto oli vuonna 2021 11 414 henkilöä ja se oli korkeimmillaan viimeisen 30 vuoden aikana (Tilastokeskus, 2022b). Eläkeikäisten määrä on kasvamassa nopeasti ja samoin heidän osuutensa väestössä. Väestöennusteen mukaan

68-vuotiaita on vuonna 2030 22 prosenttia väestöstä. Vuoden 2011 lopussa yli 69-vuotiaiden osuus väestöstä oli vain 14 prosenttia. Vuonna 2011 huollettavien määrä sataa työikäistä kohtaan oli 53 ja vuonna 2020 määrä oli kasvanut jo 63. Ennusteen mukaan huollettavien määrä tulee olemaan 70 vuonna 2030.

Taloudellinen huoltosuhte ja väestön vanhentuminen on erittäin ajankohtainen aihe. Muutokset väestörakenteessa tapahtuvat pitkällä aikavälillä ja ovat välttämättömiä, jotta julkinen talous pääsee kestäväälle tasolle.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella taloudellisen ja väestöllisen huoltosuhteen heikkenemistä. Väestön vanhenemisen vaikutusta julkiseen talouteen ja mitä ratkaisuja voitaisiin tehdä, jotta tulevaisuudessa julkinen talous pystyisi toimimaan kestäväällä pohjalla. Tutkielma on tarkoitettu toteuttamaan olemassa olevan kirjallisuuden pohjalta luodun teoriakehikon avulla kirjallisuuskatsauksena. Tarkoituksena on tuottaa kokonaisvaltainen käsitys tämänhetkisestä tilanteesta, jossa tarkastellaan nykyisiä malleja ja ongelmakohtia. Nykyisen tilanteen tarkastelun jälkeen tutkitaan tulevaisuuden ennusteita, joiden avulla voidaan havainnoida julkisen talouden tulevaisuuden näkymiä.

Tavoitteena pidetään ymmärryksen lisäämistä huoltosuhteiden heikkenemisestä sekä kokonaiskuvan luomista siitä minkälaisia seurauksia väestörakenteen ikääntymisestä seuraa. Tarkoituksena on luoda kokonaisvaltainen katsaus tilanteen pitkän aikavälin kestävämmyydestä. Aiheen tärkeyden arvioinnissa on huomioitava sen ajankohtaisuus ja vaikutukset pidemmän aikavälin tulevaisuuteen. Juuri näistä syistä aihetta on pidettävä erityisen tärkeänä. Tutkimuksen loppupuolella tarkastellaan muutamaa erilaista ratkaisua tulevaisuuden paineiden keventämiseksi.

Vanhenevan väestön tutkimuksen voidaan katsoa tuottavan merkittävää uutuusarvoa. Tarkoituksena on tarjota uutta tietoa, sekä ymmärrystä yhteiskunnan toiminnan takaamiseksi. Vanhenevan väestön vaikutukset johtavat monenlaisiin haasteisiin yhteiskunnan eri alueilla. Tutkimuksen avulla voidaan selvittää terveydenhuollon, talouden ja työmarkkinoiden tarpeita toimia kustannustehokkaasti.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan kokonaisvaltaisesti vanhenevan väestön vaikutuksista julkiseen talouteen. Erityisesti tutkimus pyrkii vastaamaan *miksi vanheneva väestö tuottaa ongelmia julkiselle taloudelle?*

Päätutkimuskysymyksen avuksi on myös luotu kaksi alatutkimuskysymystä. Alatutkimuskysymysten on tarkoitus ohjata ja tukea päätutkimuskysymystä. Ensimmäinen alatutkimuskysymys tarkastelee tulevaisuutta nykyisillä malleilla. Kysymyksen tavoitteena on tuoda esiin nykyisen tilanteen kestättömyys ja muutosten välttämättömyys.

1. *Miltä Suomen julkisen talouden tulevaisuus näyttää ilman aktiivisia kehitystoimenpiteitä?*

Toinen alatutkimuskysymys painottuu taas siihen, mitä julkisessa taloudessa voitaisiin tehdä, jotta ongelmista selvitettäisiin mahdollisimman pienillä taloudellisilla kustannuksilla.

2. *Mitä mahdollisuuksia julkisella taloudella on keventää vanhenevasta väestöstä koituvia ongelmia?*

1.4 Keskeiset käsitteet

Taloudellisella huoltosuhteella mitataan, kuinka monta työelämän ulkopuolella olevaa henkilöä on sataa työtä tekevää kohtaan. Taloudellisen huoltosuhteen laskeminen tapahtuu jakamalla työelämän ulkopuoliset työllisten määrällä ja kertomalla tulos sadalla (Aho & Kaivo-oja, 2019).

Väestöllinen huoltosuhde tarkoittaa 0–14-vuotiaiden ja yli 74-vuotiaiden määrää työikäisiin. Väestöllisellä huoltosuhteella tarkastellaan väestörakenteen kehitystä. *Väestöllinen huoltosuhde* lasketaan jakamalla alle 15-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat 15–64-vuotiailla ja kertomalla luku sadalla (Aho & Kaivo-oja, 2019).

Nettomaahanmuutto tarkoittaa maahanmuuton ja maastamuuton erotusta (Tilastokeskus, 2022b).

Bruttokansantuote eli BKT on kotimaisten tuotantoyksiköiden tuotannon lopputulos. Bruttokansantuote mittaa talouden kokoa. Bruttokansantuotteeseen lasketaan kaikki talouden loppukäyttöön valmistetut tavarat ja palvelut. (Tilastokeskus, 2023a)

Ikäsidonnaiset menot ovat eläke-, terveys-, hoiva-, koulutus- ja työttömyysmenot. Ikäsidonnaisia menoja tarkastellaan usein suhteessa bruttokansantuotteeseen eli BKT:hen. (Aalto ym., 2020)

Kestävyysvaje, mitataan pidemmällä aikavälillä julkisen talouden tulojen ja menojen erotuksena. Kestävyysvajeella selviää, kuinka paljon julkista taloutta olisi parannettava tasapainotilan saamiseksi. Tasapainotilassa ei tarvitse verojen nostoa, leikkauksia menoista, rakenteellisia uudistuksia tai ottaa lisää velkaa. (Valtiovarainministeriö, 2020)

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkielman ensimmäinen luku on johdantoluku, joka kertoo tutkimuksen aiheen, tarkoituksen ja tavoitteet, sekä avaa perusteet tutkimuksesta. Johdantoluvussa on myös keskeisimmät käsitteet selitettynä, mikä antaa valmiudet ymmärtää tutkimusta. Luvussa kaksi aloitetaan teoreettisen viitekehyksen luominen taloudellisesta huoltosuhteesta, tarkastellaan tämänhetkistä väestörakennetta, muuttoliikettä ja työllisyysastetta.

Luku kolme käsittelee julkisen talouden tulevaisuuden näkymiä. Luku sisältää ennusteiden arviointia ja analysointia.

Teoriaosuuden jälkeen kootaan tutkimuksen tuloksia ja analysoidaan, kuinka väestön vanheneminen tulee vaikuttamaan julkiseen talouteen. Luvussa neljä tarkastellaan, minkälainen vaikutus huoltosuhteen heikentymisellä tulee olemaan taloudelle, niin lisääntyneissä eläkemaksuissa kuin vähentyneissä työntekijöissä, ja tarkastellaan tuloverojen pienentymisestä koituvaa haastetta.

Viimeisenä lukuna tutkielmassa on tutkimuksen johtopäätökset. Siinä arvioidaan eri ratkaisuehdotuksien tehokkuutta, sekä niiden ongelmallisuuksia. Tutkimus kootaan yhteen, jonka jälkeen arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta. Viimeisenä kappaleena annetaan jatkotutkimusehdotuksia.

2 TALOUDELLINEN HUOLTOSUHDE

Taloudellisella huoltosuhteella mitataan, kuinka monta työelämän ulkopuolella olevaa henkilöä on sataa työtä tekevää kohtaan. Taloudellisen huoltosuhteen laskeminen tapahtuu jakamalla työelämän ulkopuoliset työllisten määrällä ja kertomalla tulos sadalla (Aho & Kaivo-oja, 2019).

Ikärakenteen vanhentuessa maahanmuuton kasvattaminen on entistä tärkeämpää julkisen sektorin palveluiden säilyttämiseksi. Maahanmuutto luo uutta potentiaalia, joka vaikuttaa julkistalouteen sen mahdollisen ylläpidon osana. Työikäisen väestön määrän laskiessa ja syntyvyyden ollessa laskussa, nettomaahanmuutto tuo uutta työvoimaa työmarkkinoille ja laskee paineita syntyvyyden kasvattamisesta. Työelämässä olevat maahanmuuttajat luovat valtiolle verotuloja, ja vaikuttavat osana toimivaa yhteiskuntaa. Maahanmuuttajien työllisyysaste on ennen ollut muuta väestöä matalampi, mutta sen vaikutus on silti positiivinen yhteiskunnalle sen pysyessä yli 60 prosentissa. Tällä hetkellä ulkomailla syntyneiden työllisyysaste on 62,2 prosenttia ja ulkomaan kansalaisten 57,7 prosenttia. Maahanmuuton julkistaloudelliset vaikutukset voivat tällä hetkellä jäädä vielä suhteellisen merkityksettömiksi, mutta sen kokonaistaloudelliset vaikutukset ovat positiiviset. Suomen työikäisen väestön ennustetaan maahanmuutosta huolimatta vähenevän. Viimeisen 10 vuoden aikana maahanmuutto on pitänyt työllisyyskasvua yllä, joten sen merkitystä taloudelliselle huoltosuhteelle ei voi kiistää (Kaihovaara & Larja, 2019). Maahanmuutto on aikaisemmin ollut varsin vähäistä. Sen kasvaessa olisi syytä tehostaa kotouttamistoimia. Tällöin saataisi maahanmuuttajat työllistettyä entistä nopeammin ja tehokkaammin.

Julkistalous on makrotaloustieteen osa-alue, jolla tarkoitetaan julkisen sektorin taloutta, sosiaaliturvan rahoitusta ja julkisen talouden kestävyyttä (Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, 2022).

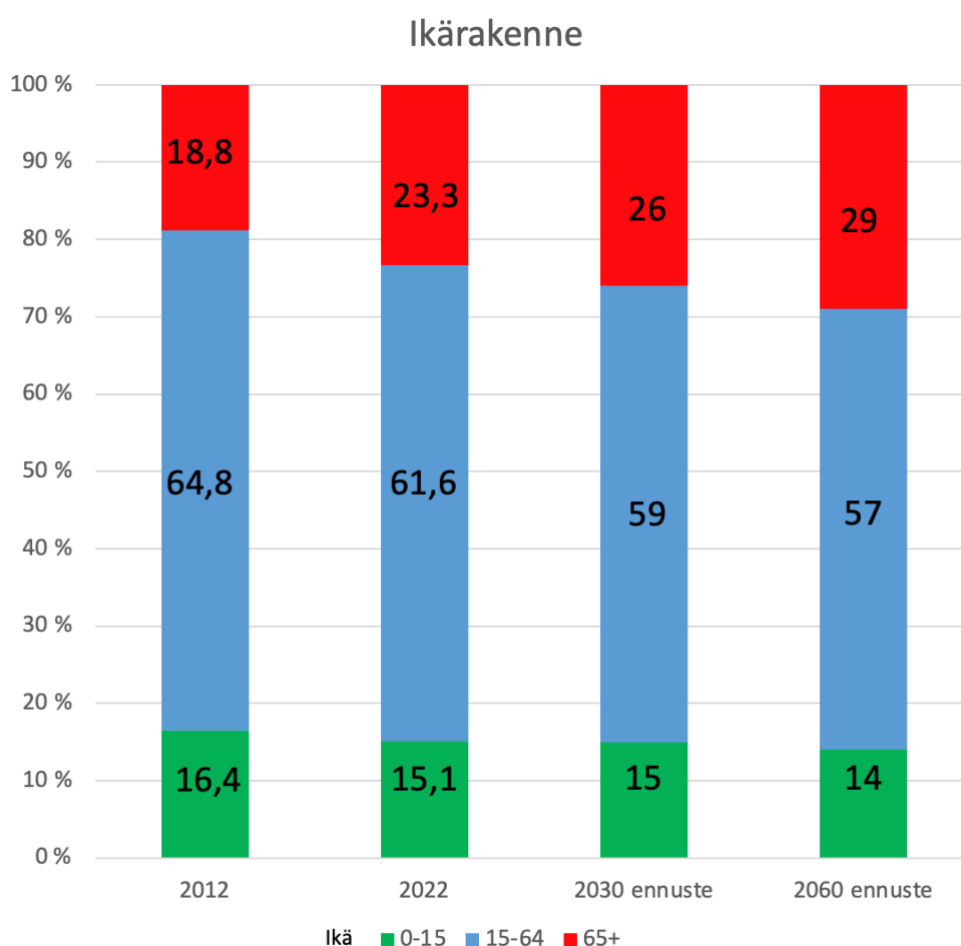
2.1 Väestörakenne

Suomen väestörakenne ikääntyy, mikä johtuu vähentyneestä lasten lukumäärästä ja elinaikojen kasvamisesta. Väestön määrä Suomessa on vielä jatkanut kasvamista,

mutta kasvu on hidastunut merkityksettömälle tasolle. Vuonna 2020 väestö kasvoi enää 0,15 prosentin verran, mikä tarkoittaa vain 8 564 henkilöä. (Worldometer, 2022) Väestön vanheneminen ei ole pelkästään Suomen ongelma. YK:n järjestämässä maailmankongressissa 2002 Madridissa, Espanjassa määriteltiin globaali vanheneminen ennennäkemättömäksi, kaikkialle leviäväksi, perinpohjaiseksi ja pysyväksi muutokseksi. Suomen on siis väestöpolitiikan osalta tärkeää seurata miltä osin muut valtiot menestyvät ja vältettävä samankaltaisia päätöksiä kuin maat, jossa väestön ikääntyminen tuottaa isompia ongelmia. (Ilmarinen, 2006) Syntyvyyden ollessa laskussa on otettava huomioon kauaskantoiset vaikutukset, koska syntyvistä ikäluokista kasvaa synnyttäjiä 30-vuodessa. Syntyvyyden ollessa laskussa se tulee siis näkymään tulevaisuudessa myös synnytysikäisten naisten määrän laskuna. Tilastokeskuksen tuottaman väestöennusteesta käy nämä vaikutukset ilmi, sillä vuoden 2060 lopussa kuolleita olisi 700 000 enemmän kuin syntyneitä. Vuoden 2015 jälkeen Suomessa on kuollut enemmän ihmisiä kuin syntynyt. Väkiluvun kasvua on tähän asti pitänyt yllä nettomaahanmuutto, jonka ennustetaan kannattelevan väestönkasvua vielä vuoteen 2034 asti, jonka jälkeen väkiluku lähtee laskuun. 2050-luvulla väkiluku on laskenut nykyistä tasoa alemmaksi. Seuraava väestöennuste tuotetaan vuonna 2024. (Suomen virallinen tilasto (SVT), 2021)

Eläkeikäisten henkilöiden lukumäärä tulee ennusteiden mukaan kaksinkertaistumaan seuraavan 20 vuoden aikana. Vuoden 1991 väestöennusteessa arvioitiin, että vuonna 2020 yli 85-vuotiaita on Suomessa noin 100 000. Toteuma oli kuitenkin 180 000 henkilöä. Ennusteen ollessa merkittävästi aliarvioitu, kertoo se muutoksen tapahtuneen paljon ennakoitua nopeammin. Ennusteiden käyttämistä tulevaisuutta arvioitaessa on muistettava niiden olevan arvioita eikä faktoja. Täten niihin on suhtauduttava suuntaa antavina skenaarioina. Näin ollen vanhusväestöä koskevat ennusteet 2000-luvulla vaihtelevat paljon. Ennusteiden tekemistä kuitenkin helpottaa niiden perustuminen jo syntyneisiin sukupolviin. (Valkonen & Lassila, 2021) Väestörakenteen vanhenemisella on monenlaisia vaikutuksia talouteen. Merkittävimpanä voidaan nähdä työikäisten määrän väheneminen. Työikäisiksi lasketaan kaikki 15–74-vuotiaat (Suomen virallinen tilasto (SVT), 2022). Väestörakenteen kehitystä voidaan tarkastella väestöllisellä huoltosuhteella, joka mittaa 0–14-vuotiaiden ja yli 64-vuotiaiden määrää työikäisiin. Väestöllisen huoltosuhteen vakaantuminen vaatisi syntyvien ikäluokkien paluun 60 000 lapseen tai

nettomaahanmuuton kaksinkertaistumisen (Valkonen & Lassila, 2021). Eläkeikäisten määrä on kasvamassa nopeasti ja myös heidän osuutensa väestöstä kasvaa. Väestöennusteen mukaan 68-vuotiaita on vuonna 2030 22 prosenttia väestöstä. Vuoden 2011 lopussa väestönosuus oli vain 14 prosenttia. Vuonna 2011 huollettavien määrä sataa työkäistä kohtaan oli 53 ja vuonna 2020 määrä oli kasvanut jo 63. Ennusteen mukaan huollettavien määrä tulee olemaan 70 vuonna 2030. (Ruotsalainen, 2022) Väestöllinen huoltosuhde lasketaan jakamalla alle 15-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat 15–64-vuotiailla ja kertomalla luku sadalla (Aho & Kaivo-oja, 2019). Vuonna 2005 tehdyn eläkeuudistuksen myötä työurat pidentyivät eläkkeelle siirtymisiin kasvaessa. 63 ikävuoden jälkeen työssäkäyvä kerää ylimääräistä eläkekertymää, joka on lisännyt iäkkäiden henkilöiden työllisyysastetta. (Ruotsalainen, 2022)

Kuvio 1. Suomen ikärakenne (Tilastokeskuksen väestöennuste 2030 & 2060).

Ikääntyvä väestö vaikuttaa monella tapaa myös yhteiskunnan kuluihin. Terveystieteiden tutkimusten mukaan terveydenhuollon kustannuksien voidaan olettaa kasvavan, koska vanhemmat

henkilöt tarvitsevat enemmän hoitoa ja huolenpitoa. Samanaikaisesti työvoiman määrä on laskussa, minkä seurauksena valtion verotulot tältä osalta laskevat. Yhteiskunnan on siis löydettävä keinoja rahoittaa vanhenevan väestön kasvavat kulut pienemmällä työvoimalla. Vuoden 2017 eläkeuudistuksen tavoitteena oli turvata työeläkkeiden kestävämpi rahoitus, jotta varmistettaisiin riittävä eläketurva ja saataisiin tasapuolinen ja oikeudenmukainen järjestelmä sukupolvesta riippumatta. Keskimääräistä eläkkeellesiirtymisikää kasvatettiin 62,4 vuoteen ja toisena tavoitteena oli julkisen talouden kestävyysvajeen pienentäminen prosentilla. (Eläketurvakeskus, 2019)

2.2 Muuttoliike

Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten ikärakenne on kestävämmällä pohjalla, kuin Suomen kansalaisten. Suomessa asui vuonna 2009 132 000 ulkomaan kansalaista, joista 79 prosenttia oli työikäisiä eli 105 000. Suomalaisista vain 66 prosenttia on työikäisiä. Vuonna 2007 Suomessa asui vakinaisesti 132 708 maahanmuuttajaa, mikä vastaa 2,5 prosenttia Suomen väestöstä. (Arajärvi, 2009) Suomeen muuttaneiden henkilöiden ikärakenne muuttuu yhä samankaltaisemmaksi kuin Suomessa vallitsee tällä hetkellä.

Maahanmuuttajilla on keskimäärin kolmen vuoden työllistymisaika, jonka laskeminen aloitetaan maahanmuuttohetkestä. Maahanmuuttajien ja suomalaissyntyisten työllisyysasteet yhdenmukaistuvat yhä enemmän maassaoloajan pidentyessä, joten tarkastellessa maahanmuuttajien työllisyysastetta se antaa virheellisen kuvan johtuen alun vaikeuksista menestyä suomalaisessa työelämässä. Työmarkkinoille pääseminen vaatii kielitaidon kehittymistä, jota varten tarvitaan kielikoulutusta. Suomessa suurin osa ammanteista vaatii joko koulutuksen tai kielitaidon. Kun maahanmuuttaja on työskennellyt aiemmin Suomessa ja ymmärtää kulttuuria on hänen helpompi myös työllistyä tulevaisuudessa. Maahanmuuttajatyönhakijan on helpompi saada töitä, jos hän omaa suomalaisen suosittelijan tai aiemman suomalaisen työnantajan verrattaessa työnhakijaan, jolla on vain maahanmuuttaja kontakteja. (Paakkinen, ei pvm.) Suomalaisilla työmarkkinoilla on mahdollisuus muokata soveltuvien osin työtehtäviä niin, että niissä pärjäisi vähemmällä kielitaidolla ja aikaisemmalla kokemuksella voitaisi paikata koulutuksen puutteita. Myös työlupien myöntämistä on tehostettava, jolloin osaavaa henkilöstöä saadaan koulutustasoltaan oikeanlaisiin töihin.

Muuttoliikettä on olemassa niin maahan kuin maasta pois, mutta on erityisen tärkeää pitää muuttoliike nettopositiivisena. Syntyvyyden ollessa laskussa Suomen väkiluvun ylläpito on muuttoliikkeen varassa. Vuonna 2004 Suomesta ulkomaille muuttaneita oli 13 700 henkilöä ja Suomeen muuttaneita 20 300, joten muuttovoittoa oli 6 600 henkilön verran. Samana vuonna väkiluku kasvoi kokonaisuudessaan 16 800 henkilöllä. Muuttovoitto kattoi näin noin 40 prosentin osuuden väestönkasvusta. (Alitolppa-Niitamo & Söderling, 2005) Koronapandemian seurauksena maastamuutto alkoi vähentyä vuonna 2020. Tilastokeskus arvioi muuttovoiton olevan 15 000 henkeä, jos maahanmuutto ei toteutuisi ollenkaan vuonna 2040 työikäinen väestö olisi noin 10 prosenttia pienempi. Vastaavassa ajassa nykyisistä maahanmuuttajista on vanhuuseläkkeellä vasta 5 000 henkilöä. (Valkonen & Lassila, 2021) Suomen on pidettävä yllä ja jopa kasvatettava työperäistä maahanmuuttoa, jotta pystytään takaamaan talouden jatkuva kasvaminen. Suomi on ennen kaikkea saatava näkymään ulkomailla houkuttelevana työmarkkinana, joka pystyy takaamaan oikeantasoista työtä halukkaille tekijöille.

Vuoden 2021 lopussa Suomen väestö oli 5 548 241 henkilöä, joista ulkomaalaistaustaisia oli 469 633. Ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä oli noin 9 prosenttia, joka on jo itsessään merkittävä osuus väestöstä, mutta osuus tulee tulevaisuudessa vain kasvamaan. Sukupuolijakauma on suhteellisen neutraali. Ulkomaalaistaustaista 51,9 prosenttia oli miehiä, mikä ei tuota merkittävää eroa ja suomalaistaustaisista miehiä oli 49,2 prosenttia, joten pienestä miesvoittoisuudesta ei koidu ongelmia. (Tilastokeskus, 2022a) Ruotsissa asuu 400 000 ja Yhdysvalloissa 600 000 juuriltaan suomalaista. Suomeen kohdistuva maahan muuttaminen on alkanut myöhemmin kuin muualla Euroopassa. Suomesta tuli maahanmuuton kohde 1990-luvun alussa Neuvostoliiton romahtaessa. Romahtamisesta seurasi maastamuuton vapautuminen. Muuttovoiton vuositavoitteeksi asetettiin 7000 henkeä, jonka seurauksena Suomessa olisi vuonna 2040 noin 400 000 maahanmuuttajaa ja heidän jälkeläistensä. Maahanmuutto lukuihin ei lasketa laittomasti maahan muuttavia. Suomessa laitton maahanmuutto ei ole suuri ongelma, ja arviolta laittomia maahanmuuttajia asuu Suomessa vain muutama tuhat. (Alitolppa-Niitamo & Söderling, 2005)

2.3 Työllisyysaste

Työllisyysaste on taloudellisen hyvinvoinnin mittari, jolla tarkastellaan työllisyyskehitystä ja näin saadaan arvo, joka kertoo kuinka suuri osa väestöstä on työllistettynä. Työllisyysaste lasketaan työlliset / 15–64-vuotias väestö kertaa sata. (Suomen Pankki, 2019) Työllisyyttä ja työttömyyttä vertaillessa on tärkeä ottaa huomioon kausi-ilmiöt, joten vertailu tulisi suorittaa vuosien mukaan, eikä edellisten kuukausien. (Tilastokeskus, 2023b) Korkea työllisyysaste kertoo talouden kasvamisesta ja vakaista oloista valtiossa, mutta työllisyysasteen nousu ei kuitenkaan suoraan tarkoita tilanteen parantumista, sillä ikääntyvän väestön takia myös työikäinen väestö pienenee ja näin ollen tehdyn työn määrä voi olla korkeammalla työllisyysasteella silti pienempi. Rajoittavana tekijänä on myös työajan lyhentymisen pidemmällä aikavälillä. Työajan lyhentymisen seurauksena työllisyysasteen nousu ei automaattisesti tarkoita isompaa tehdyn työn määrää, sillä työtunteja kertyy vähemmän. Työllisyysaste ja työllisten lukumäärä ovat kasvaneet nopeammin, kuin työtunnit. (Suomen Pankki, 2019) Tilastokeskuksen tuottaman työvoimatutkimuksessa tammikuussa 2023 työllisiä oli 2 558 000 ja työttömiä 211 000. Työllisyysaste oli 20–64-vuotiailla vuoden 2023 alussa 76,6 prosenttia, mikä on 0,1 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuoden 2022 tammikuussa ja täyttää työvoimapolitiikassa asetetun tavoitteen. Myös nuorisotyöttömyys on laskenut työttömyysasteen ollessa 16,0 prosenttia, kun vastaavasti vuotta aiemmin se oli 16,2 prosenttia. Työllisten lukumäärä on kasvanut 25 000 henkilön verran. (Tilastokeskus, 2023b)

Julkisen talouden kestävyyskannalta on tärkeää, kuinka moni henkilö osallistuu arvonlisää tuottavaan työhön. Työvoimapolitiikassa asetettuun tavoitteeseen, 72 prosentin työllisyysaste lasketaan juuri työikäisestä väestöstä, joten väestörakenteen vanheneminen ei näy siinä. Työllisten määrä väestörakenteen vanhetessa laskee ja heikentää taloudellista huoltosuhdetta, siksi väestörakenne tulisi ottaa huomioon työllisyystavoitteissa. (Obstbaum, 2016)

Aktiivisesta työvoimapolitiikasta seuraa monenlaisia vaikutuksia, mutta vain osa niistä on tavoiteltuja, kun taas loput sivuvaikutuksia. Aktiivisen työvoimapolitiikan mittaaminen tuottaa vaikeuksia. Mitatessa kuinka moni toimenpiteisiin osallistunut

työllistyi, lasketaan mukaan henkilöt, jotka olisivat työllistyneet joka tapauksessa. Toisena ongelmana on lukitusvaikutus, joka tarkoittaa työllistymisen negatiivista lyhyen aikavälin vaikutusta, koska työnhakija opiskelee ja näin käyttää vähemmän aikaa aktiiviseen työnhakuun. (Alasalmi ym., 2020)

3 TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Tämä luku käsittelee Suomen julkisen talouden tulevaisuuden näkymiä, jotka ovat heikentyneet niin vuoden 2008 finanssikriisiin, talouden rakennemuutosten ja suurien ikäluokkien eläköitymisen seurauksena. 2010-luvulla on julkisen talouden tila siirtynyt rakenteellisesti alijäämäiseksi. (Aalto ym., 2020)

Julkisen talouden kestävyysvaje oli vuonna 2019 4,7 prosenttia. Kestävyysvajearvion muodostaa julkisen talouden velan vaikutus 0,8 prosenttia, julkisen talouden perusjäämän vaikutus 1,4 prosenttia ja ikäsidonnaisten menojen kasvun vaikutus 2,5 prosenttia. Julkisten tulojen ja menojen ollessa epätasapainossa velan määrä ja hinta kasvavat ja paine voi kasvaa hallitsemattomaksi. Julkisella taloudella on oltava mahdollisuus nostaa velkaa yllättävissäkin tilanteissa julkisen talouden ja kansantalouden toiminnan turvaamisen kannalta. Talous on näin varautunut riittävällä tasolla siitä riippumattomiin tapahtumiin ja olosuhteisiin. (Jalaskoski, 2019)

Talouden ollessa jatkuvasti alijäämäinen lisää se julkisen velan määrää suhteessa bruttokansantuotteeseen. Suomen Pankki toteutti vuonna 2022 ennusteen, jonka mukaan alijäämä kasvaa 2,5 prosenttiin jo vuoteen 2025 mennessä. Kun korot kasvavat myös lainamenoihin kuluu enemmän rahaa. Julkisen velan ennustetaan lähestyvän 75 prosenttia BKT:stä vuoden 2025 lopussa. Vuosi 2025 ei kuitenkaan ole tämänhetkisillä ratkaisuilla julkisen talouden käännekohta, jolloin talouden alijäämäisyys alkaa vähenemään. Julkisen talouden velkasuhde jatkaa kasvua, ellei uudenlaisia ratkaisuita löydetä. Valtion velan kasvaessa korkomenot kääntyvät kiihtyvään kasvuun korkotason nousun takia. Täten talouden alijäämäisyyden olisi käännettävä laskuun mahdollisimman nopeasti, koska näin velkaantuminen saadaan hallintaan aiemmin. (Jalasjoki & Kivistö, 2022)

Suomen valtion talous kasvoi 1,9 prosenttia vuonna 2022. Talous on kuitenkin siirtymässä kohti taantumaa vuoden 2023 aikana, johtuen nopeasta inflaation kasvusta ja kuluttajien luottamuksen puutteesta. Suomen pankin ennusteen mukaan BKT tulee kutistumaan 0,5 prosenttia vuonna 2023. Energian ja raaka-aineitten hintojen kasvaessa kuluttajat käyttävät varojaan yhä varovaisemmin, mikä osaltaan syö valtion verotuloja. Myös kotitalouksien ostovoiman heikentyessä yhä useampi joutuu

tukeutumaan säästöihin, joka näkyy negatiivisena säästämisasteena. Niin kotitalouksien kun yritysten investoinnit hiipuvat vuonna 2023, mikä vaikuttaa pidemmän aikavälin talouskasvuun negatiivisesti. (Suomen pankki, 2022)

3.1 Väestön ikääntymisen aiheuttamat kulut

Väestörakenteen vanhetessa koituu suoria kuluja hoiva-, terveys-, ja eläkemenoihin, joita kutsutaan ikäsidonnaisiksi menoiksi, mutta myös työkäisten määrän vähentyminen laskee taloudellisia kasvumahdollisuuksia, jonka seurauksena valtion verotulot vähenevät. Työkäiset myös käyttävät keskimäärin vähemmän julkisia palveluita, jolloin väestön ikääntyessä palveluiden tarve vain kasvaa. Kun väestö ikääntyy, näkyy se myös eläkemenojen kasvuna. Vuonna 2019 ikäsidonnaiset menot olivat melkein 30 prosenttia bruttokansantuotteesta. Vuoden 2070 ennusteessa arvioidaan 33 prosentin suhdetta BKT:hen. (Aalto ym., 2020) Suomen BKT oli vuonna 2021 251,5 miljardia euroa (Tilastokeskus, 2022c), jolloin 3 prosentin nousu tarkoittaa vuoden 2021 bruttokansantuotteella 7 545 000 000 euron lisä kuluja.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistusta on kasattu pitkään ja sen on tarkoitus astua voimaan vuonna 2023. Alalla työskentelee Suomessa paljon henkilöstöä, noin 387 000 henkilöä vuonna 2015. Toiseksi suurimmalla alalla eli tehdasteollisuudessa työskentelee 339 000 henkilöä aikavälillä 2000–2015. Vanhalla kuntatalous mallilla kuntien budjeteista on yli puolet kuluneet sote-palveluihin. (Pohjola, 2017) Ennen sote-uudistusta kuntatalousmalli oli kestävämmällä pohjalla ja se olisi tullut synnyttämään ongelmia kuntien vastatessa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Kuntien kohdatessa väestön ikääntymisestä seuraavat lisämenot yksi mahdollisuus kunnille on nostaa veroja alijäämän kattamiseksi. (Aalto ym., 2020) Sote-uudistus on valtion historiassa yksi merkittävimmistä uudistuksista, joka siirtää vastuun sote-palveluista hyvinvointialueille. (Tuulari & Kemppainen, 2022) Hyvinvointi alueita ovat Varsinais-Suomen-, Satakunnan-, Kanta-Hämeen-, Pirkanmaan-, Päijät-Hämeen-, Kymenlaakson-, Etelä-Karjalan-, Etelä-Savon-, Pohjois-Savon-, Keski-Suomen-, Etelä-Pohjanmaan-, Pohjanmaan-, Keski-Pohjanmaan-, Pohjois-Pohjanmaan-, Kainuun-, Lapin-, Itä-Uudenmaan-, Keski-Uudenmaan-, Länsi-Uudenmaan-, ja Vantaan ja Keravan hyvinvointialue (Valtioneuvosto, 2023). Keskimääräinen kuntien tulovero on 7,4 prosenttia. Suurin kunnan tuloveroprosentti 19,5 on Kökarin kunnassa

Ahvenanmaalla, koska sote-uudistus ei muuttanut Ahvenanmaan kuntien tehtäviä. Manner-Suomessa suurin tuloveroprosentti oli Halsuan kunnassa ja se oli 10,86 prosenttia. Pienin tulovero löytyy Kauniaisista ja se on 4,36 prosenttia. (Heikura & Keskinen, 2022) Kunnallisvero aleni vuodelle 2023 Manner-Suomen kunnissa 12,64 prosenttiyksikköä sosiaali- ja terveyshuollon uudistuksen myötä. (Isotalo & Linnakangas, 2023) Sote-palveluiden siirto kuntien vastuulta hyvinvointialueille ei ole itsessään mutkaton ratkaisu. Kun kuntien alijäämäinen budjetti on siirtynyt hyvinvointialueen alijäämäiseksi budjetiksi, tilanne pysyy kestävämmänä. Lisäksi julkiseen hallintoon syntyi paljon uusia työpaikkoja ja osa potilas- ja hoivatyötä tekevästä siirtyi näihin. Siirtyminen valtionhallintoon nosti myös merkittävästi palkkakuluja.

Eläkeuudistusten myötä eläkemenojen osuus suhteessa BKT alkavat laskemaan 2030-luvulla ja tämä johtaa myös ikäsidonnaistenmenojen laskemiseen 31 prosentin tasolle BKT:stä. Terveystuotomenot taas arvioidaan kasvavan. Vuonna 2019 terveydenhuollon menot olivat 6,5 prosentin suhteessa BKT:seen. Arvioiden mukaan menot tulevat kuitenkin kasvamaan 8 prosentin paikkeille. Myös pitkäaikaishoivaan kuuluvien menojen arvioidaan kasvavan. Vuonna 2019 olivat ne suhteessa 2,8 prosenttia BKT:hen, kun vuonna 2070 saavuttaa 5 prosentin suhteen.

3.2 Julkisen talouden mahdollisuudet

Vuonna 2017 julkisten menojen suhde bruttokansantuotteeseen oli 53,7 prosenttia ja Euroopan unionissa vastaavan ajan keskiarvo oli 46,4 prosenttia. Suomessa oli toiseksi suurin julkinen sektori heti Ranskan jälkeen. (Heikkinen, 2019) Julkisen velan kasvu perustuu tulojen ja menojen epätasapainosta, menojen ollessa tuloja suurempia. Julkisen talouden toimivuuden vaatima rahoitus katetaan ottamalla velkaa. Tulevaisuuden näkymissä paineita luovat juuri väestön vanhenemisesta koituvat kulut ja korkomenojen kasvu velan määrän lisääntyessä (Jalasjoki & Kivistö, 2022). Tämä luku käsittelee julkisen talouden erilaisia mahdollisuuksia tulevaisuuden kannalta.

3.2.1 Verotus

Väestön painopisteen siirtyessä vanhempiin ikäluokkiin, muuttuu palkansaajien ja eläkeläisten osuudet epäedullisiin suuntiin. Tämä vaikuttaa samanaikaisesti julkisen talouden tuloihin ja menoihin. Ikärakenteen muutos tapahtuu pidemmällä aikavälillä, eikä muutokset vaikuttavissa tekijöissä näy heti. Esimerkiksi syntyvyydessä, kuolevuudessa ja nettomaahanmuutossa tapahtuvat muutokset eivät näy lyhyellä aikavälillä. Ikääntyminen laskee valtion verotuloja, eläkeläisten maksaessa vähemmän veroja kuin työkäiset. Samanaikaisesti ikääntyminen kasvattaa eläkemenoja ja vanhusten hoiva kustannuksia. (Kalin ym., 2019)

Opiskeluaikojen koulutus laskee hetkellisesti tuloja ja antaa myöhemmässä vaiheessa suuremmat tulot. Koulutuksen kannattavuuteen vaikuttaa siis tämänhetkinen verotus, mutta ennen kaikkea tulevaisuuden verotuksen näkymät. Verotuksen kehitystä on kuitenkin vaikea arvioida ennalta. Korkea verotus voi kertoa julkisen talouden tarpeesta pitää verot myös tulevaisuudessa korkealla tasolla ja vastaavasti matalat verot voivat pysyä myös tulevaisuudessa matalina. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tilanne olisi pysyvästi tämänkaltainen, vaan alhainen verotus voi luoda paineita korottaa tulevaisuudessa. (Kalin ym., 2019)

Korjausliikkeelle on mahdollisuutena kasvattaa veronkorotuksia tulevaisuudessa. Suomessa julkisella sektorilla on iso rooli ja tämän seurauksena myös verotusaste on korkealla tasolla. OECD-maissa (engl. Organization for Economic Cooperation and Development) kokonaisveroasteessa Suomi sijoittui vuonna 2021 viidenneksi korkeimmalle. Kokonaisveroaste suhteessa BKT:hen oli vuonna 2022 43,2 prosenttia. Kokonaisveroasteella tarkoitetaan julkisen sektorin pakollisten verojen ja verojen kaltaisten maksujen vuosikertymän suhdetta vuoden BKT:hen. (Veronmaksajain Keskusliitto, 2023) Suomen sijoituessa verotuksessa korkealle jo ennestään laskee se mahdollisuuksia isoihin veronkorotuksiin. Kuitenkin mahdollisuuksia verojen nostolle löytyy. Silti verojen nosto ei aina tarkoita verotulojen kasvamista. Säästöjä voidaan saada muissa kuluissa. Esimerkkinä tilanteesta tarkastellaan tupakkaveroa. Tupakkaveroa kohottamalla saadaan vähennettyä kulutusta ja samanaikaisesti terveyshaittojen kautta koituvia hoitokustannuksia. (Nguyen ym., 2012)

3.2.2 Eläkejärjestelmä

Suomessa on lakisääteinen eläkejärjestelmä, joka koostuu työeläkkeistä, kansaneläkkeistä ja takuueläkkeistä. Työeläkkeet maksetaan ansiotyössä olleille henkilöille, ja sen määrä perustuu palkkatuloihin ja/tai yrittäjätuloihin (Eläketurvakeskus, 2022b). Kansaneläkkeet ovat työkyvyttömyyseläkettä tai vanhuuseläkettä (Kela, 2023a). Takuueläke takaa Suomessa asuvalle 922 €/kk eläkkeen. Täyden takuueläkkeen voi saada vain, jos muuta eläkettä ei tule. (Kela, 2023b) Työeläkkeet ovat 90 prosenttia lakisääteisistä eläkemenoista. Työeläkkeet ovat rahastoitu, mutta tästä huolimatta suurin osa eläkemenoista tulee kuluvan vuoden aikana perityistä eläkemaksuista. Työeläkkeistä rahastoituna on vain noin 30 prosenttia. (Tikanmäki & Seuri, 2020)

Ikääntymisestä on seurannut työeläkemaksujen kasvaneet kustannukset ja tilanteen pysyessä muuttumattomana vaatii se tulevaisuudessa uutta budjetin nostoa (Kalin ym., 2019). Eläkejärjestelmä muutoksissa ongelmaksi koituu niiden hidas vaikutus tilanteeseen, koska jo ansaitut eläkeoikeudet ovat suojattuja perustuslaissa omaisuuden suojalla. Eläkeuudistuksilla pystytään tavoittelemaan tulevaisuuden säästöjä, mutta uudistukset koskevat vain tulevia eläke-etuuksia. (Tikanmäki & Seuri, 2020) Vuonna 2005 tehdyn eläkeuudistuksen myötä työurat pidentyivät eläkkeelle siirtymisiän kasvaessa. 63 ikävuoden jälkeen työssäkäyvä kerää ylimääräistä eläkekertymää, joka on lisännyt iäkkäiden henkilöiden työllisyysastetta (Ruotsalainen, 2022).

3.2.3 Työ- ja opiskeluperäinen maahanmuutto

Maahanmuutolla voi olla, joko positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia julkiseen talouteen. Tämä riippuu työllistymisestä ja maahanmuuttajien iästä. Maahanmuuttajan ollessa 10–45-vuotias ja työllisyyden ollessa muun väestön tasolla, on vaikutus julkistalouteen positiivinen. Maahanmuuttajien työllisyysaste korreloi maahanmuutto syyn ja maahanmuutosta kuluneen ajan mukaan. Työperäisillä maahanmuuttajilla on korkeampi työllisyysaste heti maahantulohetkestä lähtien, verrattuna kantaväestöön. Työllisyysaste myös pysyy tilastollisesti korkeampana. Maahan muuttaminen opiskelujen perässä nostaa työllisyysasteen kantaväestöä korkeammalle tasolle, kun aikaa on kulunut 5–10 vuotta maahantulohetkestä. Maahanmuuton syyn ollessa jokin

muu kuin työperäinen tai opiskelu jää työllisyysaste muuta väestöä matalammaksi, mutta alkaa lähestyä maassaoloajan pidentyessä. Väestön ikääntyessä maahanmuutto voi siis toimia ratkaisuna ikääntyvään väestörakenteeseen tai vähintään osana sitä. Maahanmuutto parantaa huoltosuhdetta, sen ollessa pääsääntöisesti opiskeluiden tai työn perässä. Työ- ja opiskeluperäisen maahanmuuton lisäämiseksi pitää työ- ja opiskelupaikkaprosesseja helpottaa. Maahanmuuttajan täyttäessä kriteerit, oleskelulupien käsittelyä pitää nopeuttaa, jonka myötä saadaan henkilöt osaksi toimivaa yhteiskuntaa mahdollisimman nopeasti. Suomen on myös tärkeää saada kansalaisten ennakoasenteen muutos maahanmuuttajia kohtaan, jotta Suomi näyttäytyy kansainvälisesti houkuttelevana kohteena niin työ- kuin opiskeluperäiselle maahanmuutolle. (Kotamäki, 2020)

Suomeen opiskelemaan hakeutumisen yleisin syy on koulutusjärjestelmän hyvä maine, ja toiseksi yleisin syy on halu työskennellä Suomessa. Ulkomailta tulleet opiskelijat kokevat Suomen houkuttelevana maana tehdä töitä, kun opiskeluaika etenee. Suomen työmarkkinat siis herättävät kiinnostusta maassaoloajan pidentyessä. Ulkomailta saapuneet opiskelijat, jotka eivät saa rahoitusta opiskeluun, kohtaavat ongelmia jo opiskeluvaiheessa. Elinkustannusten ollessa monia muita maita korkeampia voi opiskelija joutua lukukausimaksun kautta taloudellisesti haastavaan tilanteeseen. Lukukausimaksut kuitenkin tuovat myös korkeakouluille rahoitusta, mikä mahdollistaa koulutuksen korkean tason. Lukukausimaksujen käyttöönotto laskee kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden määrää, mutta opiskelijoiden määrät ovat alkaneet elpymään. Suomen vaikea kieli tuottaa myös vaikeuksia monille opiskelijoille. Kielitaidon ollessa hyvä helpottaa se myös työllistymistä, mutta tätä merkittävämpänä vaikuttajana oli maassaoloaika. (Tuononen ym., 2021)

Suomea maahanmuuton kohteena usein kaunistellaan puheissa, vaikka todellisuudessa korkeiden verojen ja kielteisen suhtautumisen takia se ei sitä tällä hetkellä ole. Vaikka maahanmuuttopolitiikkaa lievennettäisiin ja työperäisen maahanmuuton eteen tehtäisiin muutoksia, ei Suomeen kohdistu välittömästi suurta ryntäystä. Suomi ei näyttäydy tällä hetkellä vetävänä muuton kohteena edes moninkertaisesti Suomea köyhemmille EU-maille. Vuonna 2018 maahanmuuttajien osuus väestöstä oli Suomessa 7 prosenttia, kun taas muissa pohjoismaissa osuudet olivat suurempia.

Norjassa maahanmuuttajien osuus väestöstä oli 15 prosenttia, Ruotsissa 18 prosenttia ja Tanskassa 10 prosenttia. (Kotamäki, 2020)

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia ja pohditaan julkisen talouden keinoja keventää tulevaisuuden taloudellisia paineita. Tutkimuskysymykset käydään läpi ja arvioidaan, onko niihin vastattu. Erilaisia ratkaisumahdollisuuksia tarkastellaan. Tämän jälkeen arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja merkittävyyttä. Viimeisenä lukuna annetaan jatkotutkimusehdotuksia.

4.1 Tutkimuskysymykset ja ratkaisuehdotukset

Tutkimuksen päätutkimuskysymys oli ”*Miksi vanheneva väestö tuottaa ongelmia julkiselle taloudelle?*”. Tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli luoda kokonaisvaltainen kuva siitä, mitä vanhenevasta väestöstä seuraa. Tutkimuksessa selviää, että vanheneva väestö laskee työikäisen väestön osuutta suhteessa koko väestöön. Tämä tarkoittaa, että yhä harvemman työssäkäyvän on elätettävä yhä useampi työelämän ulkopuolella oleva. Suomen saavuttaessa korkeampi syntyvyys ei se heti paranna taloudellista huoltosuhdetta, sillä syntyvät ovat vähintään ensimmäiset 15-vuotta työelämän ulkopuolella. 15–19-vuoden iässä työelämässä toimi vuonna 2015 vain hieman yli 20 prosenttia (Alatalo ym., 2017). Vuoden 2021 elokuussa tuli voimaan uusi oppivelvollisuuslaki, mikä vaatii toisen asteen tutkinnon suorittamista loppuun tai 18-vuoden iän saavuttamista. Tämä nostaa myös työelämään astumisikää.

Vanheneva väestö siis on tuottanut taloudellisen huoltosuhteen heikkenemisen ja syntyvyyden lisäämisellä ei tätä lyhyellä aikavälillä paranneta. Korkea syntyvyys voi parantaa pidemmän aikavälin tulevaisuuden näkymiä, mutta lyhyellä aikavälillä se ei heti paranna taloudellista huoltosuhdetta. Sen sijaan nopeampaa apua tuottaa nettomaahanmuuton lisääminen, mutta on otettava huomioon maahanmuuttajien työllistymisaika. Keskimääräinen työllistymisaika maahanmuuttajalle on kolme vuotta (Paakkinen, ei pvm.). Tästä syystä myös nettomaahanmuuton lisääminen ja varsinkin työperäisen maahanmuuton lisääminen olisi aloitettava mahdollisimman nopeasti.

Ensimmäinen alatutkimuskysymys oli: *”Miltä Suomen julkisen talouden tulevaisuus näyttää ilman aktiivisia kehitystoimenpiteitä?”*. Ilman suurempia kehitystoimenpiteitä julkisen talouden tilanteeseen tulevaisuus näyttää taloudellisesti haasteelliselta, johtuen vanhenevasta väestöstä ja heikentyvästä huoltosuhteesta. Julkisen taloudellisen kestävyysvaje on jo nyt ongelma, mutta ilman toimia kestävyysvaje vain jatkaa kasvamista. Nykyisellä mallilla julkisen talouden rahoittaminen vaikeutuu entisestään, mikä tulee johtamaan julkisten palveluiden leikkauksiin ja tai veronkorotuksiin. Tästä seurauksena on entisestään heikentynyt talouskasvu.

Nykyisillä tiedoilla tulevaisuuden arvioinnissa on muistettava kuitenkin teknologian kehitys ja digitalisaatio, jotka luovat uusia mahdollisuuksia talouskasvulle ja työllisyydelle. Julkisen talouden kestävyysvaje ja huoltosuhteen heikkeneminen kuitenkin luovat haasteita, joihin on etsittävä jatkuvasti uusia keventäviä ratkaisuja. Digitalisaation ja digitaalisten ratkaisuiden avulla voidaan edistää innovaatioita, jotka ovat keskeisiä taloudelliselle kasvulle ja kehitykselle. Tekoälyllä ja automatisaatiolla voidaan parantaa työn tuottavuutta ja laskea kustannuksia. Erilaiset digitaaliset ratkaisut luovat osaltaan uusia liiketoiminta mahdollisuuksia ja edistävät kestävää talous kasvua.

Toinen alatutkimuskysymys oli: *”Mitä mahdollisuuksia julkisella taloudella on keventää vanhenevasta väestöstä koituvia ongelmia?”*. Julkisella taloudella on monenlaisia mahdollisuuksia kohdata ongelmat. Ilman muutosta väestöön mahdollisuutena on nostaa työllisyysastetta. Työllisyysasteen noustessa lisääntyvät valtion verotulot ja samanaikaisesti vähenevät julkisen sektorin menot.

Vuosityöajan pidentämistä voi kasvattaa kahdella tavalla. Ensimmäinen tapa on kasvattaa viikkotyötuntien määrää ja toinen tapa on kasvattaa työpäivien määrää. Viikoittaisia työtunteja lisättäessä yritykset voivat säästää kalliiden ylityötuntien vähentyessä, mutta haittapuolena on työpoissaolojen nousevat korvaamiset. Vuosityöajan pidentäminen taas kasvattaa merkitsevää työpanosta, joka johtaa rajatuottavuuden kasvuun. Jatko seurauksena pääomakanta kasvaa, jolloin työtuntia kohden laskettu tuottavuus kasvaa. Työajan pidentäminen luo verotuloja, mutta tässä on kuitenkin huomioitava työntekijöiden jaksaminen. Työtuntien suuret lisäykset heikentävät työntekijöiden terveydentilaa, jolloin juuri sijaisuuksia tarvitaan

enemmän. Esimerkiksi yli 55 tunnin työviikkoja tekevillä kasvaa mahdollisuus sydänkohtauksiin verrattaessa tavanomaiseen 35–40 viikotyötunnin tekijöihin. (Kortelainen ym., 2015)

Tulevaisuuden teknologian kehittyessä myös työn tuottavuuden voidaan olettaa kasvavan. Tuottavuuden kasvaessa julkisen talouden on mahdollista toimia pienemmällä työvoiman määrällä yhtä tehokkaasti. Työn tuottavuuden on kuitenkin korvattava pienemmän tehdyn työn määrä, ja tulevaisuuden mahdollista tuottavuuden kasvua on haastava lähteä odottamaan. On kuitenkin hyvä huomioida, että digitaaliset ratkaisut auttavat jo tällä hetkellä ja tulevat kehittymään jatkossakin. Teknologia ja tekoäly tulevat osaltaan syrjäyttämään ihmiset tietyiltä aloilta, mutta tämä luo myös uusia työpaikkoja.

Toisena mahdollisena väestörakenteesta riippumattomana ratkaisuna on eläkeiän nostaminen tai kannustimet, jotka houkuttelevat jo eläkkeellä olevia palaamaan takaisin työelämään. EU-maissa 65-vuoden eläkeikä on yleinen. Vanhenevan väestön ongelman ollessa globaali ovat monet valtiot nostaneet eläkeiän 67 ikävuoteen tai eläkeikä on sidottu elinajanodotteen kehitykseen. (Eläketurvakeskus, 2022a) Eläkeiän nostamisessa ongelmaksi nousee eri töitten rasittavuus. Ongelmaksi on vanhempien ihmisten kyky työskennellä raskaissa töissä, kuten rakennustyömaalla. Liian suuri eläkeikä kaikille kasvattaa työkyvyttömyyseläkeläisten määrää, minkä seurauksena eläkeiän nostaminen ei paranna kestävyysvajetta. Kuitenkin yhtenä mahdollisuutena voidaan nähdä työuran jatkaminen vapaaehtoisesti eläkeiän saavuttamisen jälkeen erilaisten kannustimien avulla. Tässä tilanteessa työkykyiset pystyisivät veronkevennyksien avulla jatkamaan työuriaan pidempään, joka parantaa taloudellista huoltosuhdetta ja pitää osaavaa työvoimaa työmarkkinoilla pidempään.

Yhtenä mahdollisuutena voidaan pitää verojen nostoa. Verotuksen kiristämisessä on kuitenkin oltava varovaisia, sillä Suomessa on valmiiksi korkea kokonaisveroaste. Verotusta voidaan kuitenkin kiristää ihmisten terveydelle haitallisista asioista, kuten sokerista, tupakasta ja alkoholista. Veron nostojen myötä julkinen talous ei välttämättä kasvata verotuloja, mutta säästää terveydenhuollossa.

Väestörakenteen muutoksista johtuvia ratkaisuja taas on useita. Ensimmäisenä näistä käsitellään työperäisen maahanmuuton lisäämistä. Työperäisellä maahanmuutolla voidaan keventää taloudellisen huoltosuhteen painetta, niin lyhyellä kuin pidemmällä aikavälillä. Haasteena tässä on, miten maahanmuuttoa lisätään. Suomalaisista työmarkkinoista on luotava kansainvälisesti houkuttelevat, joka tapahtuu tarjoamalla kansainvälisesti kilpailukykyisiä palkkoja, työolosuhteita, kehittymismahdollisuuksia ja etenemismahdollisuuksia. Työperäisen maahanmuuton tehostamiseksi on parannettava kielikoulutusta, jolloin maahanmuuttajan työllistymisaika saadaan lyhyemmäksi. Työperäisen maahanmuuton houkuttelevuuden lisäämiseksi on nopeutettava ja helpotettava halukkaiden työntekijöiden pääsy työmarkkinoille. Tämä tapahtuu nopeuttamalla ja yksinkertaistamalla työlupien saamista. Työntekijöiden kotouttamiseen on tarjottava myös parempaa mahdollisuutta integroitua osaksi yhteiskuntaa, jotta työntekijät jäävät maahan ja vältetään työntekijöiden turhaa vaihtuvuutta. Ylimääräinen työntekijöitten vaihtuvuus aiheuttaa julkiselle taloudelle lisäkuluja, sen vaatiessa kielikoulutus ja työlupien käsittely. Työperäisille maahanmuuttajille on myös tarjottava verohelpotuksia tai verovapautuksia alkuun pääsemiseksi, jolloin astuminen osaksi toimivaa yhteiskuntaa helpottuu entisestään ja uusi työntekijä kokee Suomen kodiksi ja turvalliseksi.

Viimeisenä mahdollisuutena vaikuttaa väestörakenteeseen on syntyvyyden lisääminen. Syntyvyyden lisäämisessä ongelmana on, että se on yksilön päätöksistä kiinni. Valtio voi luoda syntyvyyden lisäämiseksi erilaisin taloudellisia kannustimia, mutta siihen ei voi ketään kuitenkaan käskää. Lapsilisiä korottamalla pystytään kuitenkin vaikuttamaan syntyvyyteen positiivisesti. Julkisella taloudella on muitakin keinoja kasvattaa syntyvyyttä, kuten verohelpotukset vanhemmille, jotka ovat poissa työelämästä lapsen syntymän jälkeen.

4.2 Tutkimuksen luotettavuus ja merkittävyys

Tutkimuksen merkittävyyden takaamiseksi sen on keskityttävä ajankohtaisiin ongelmiin. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on otettava huomioon sen perustuvan pitkälti ennusteisiin. Ennusteiden voidaan katsoa olevan suuntaa antavia, mutta ei varmoja. Myös työperäisen maahanmuuton ja syntyvyyden lisääminen on yksilöiden omista ratkaisuista pohjautuvaa, jolloin näihin ei voi ketään yksilöä

pakottaa. Erilaisilla taloudellisilla kannustimilla voidaan kuitenkin ohjailla yhteiskunnan toimintaa ja kannustaa toimimaan valtion haluamalla tavalla.

Tutkimus on toteutettu kirjallisuuskatsauksena jo olemassa olevien tutkimusten, tiedon ja ennusteiden pohjalta. Tutkimuksen lähteinä on pyritty käyttämään uusinta saatavilla olevaa tietoa, mikä antaa mahdollisimman todenmukaisen kuvan tämänhetkisestä julkisen talouden tilasta. Ennusteina on käytetty ainoastaan tilastokeskuksen tuottamaa julkista väestöennustetta.

4.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tehdyn kirjallisuuskatsauksen myötä voidaan todeta vanhentuvan väestön tuottavan ongelmia niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Väestön vanhenemiseen on vaikeaa vaikuttaa lyhyellä aikavälillä merkittävästi. Jatkotutkimus mahdollisuutena olisi toteuttaa laskelmia aiemmassa kappaleessa esitetyistä ongelmanratkaisuehdotuksista, joiden avulla voidaan analysoida ratkaisuehdotuksien tehokkuus ennen toteuttamista. Jatkotutkimuksen voidaan katsoa olevan tärkeää, julkisen talouden kohdatessa kasvavia ongelmia lähitulevaisuudessa. Ilman kattavaa tutkimusta aiheesta voidaan toteuttaa tehottomimpia ratkaisuja. Pahimmillaan huonoimmat ratkaisut tuottavat lisä kuluja julkiselle taloudelle, mikä ennestään kasvattaa kestävyysvajetta. Aiheen kiireellisyydestä huolimatta on ennen kaikkea tärkeää tehdä tehokkaita ratkaisuita julkisen talouden kestävyuden takaamiseksi. Jatkotutkimuksissa kannattaa tarkastella muidenkin valtioiden tilannetta ongelman ollessa globaali.

Japanin väestö ikääntyy vielä suuremmalla vauhdilla kuin Suomen. Suomen väestörakenteen muutos noudattaa samantapaista kuin Japanilla 15 vuotta sitten. (Kinnunen & Oinonen, 2016) Tästä saa apua tulevaisuuden päätöksenteossa. Suomen julkisen talouden etuna voidaan katsoa sen mahdollisuus ottaa muiden valtioiden toimista oppia. Muiden valtioiden löytäessä kestäviä malleja kamppailla vanhenevan väestön rasitetta vastaan, voidaan toteuttaa samankaltaisia ratkaisuita. Vastaavasti huonommat ja kestävämmät ratkaisut voidaan jättää tekemättä. Jatkotutkimuksen toteutuksen avulla voidaan myös tarjota apua muille maille, joissa väestön vanhenemisesta koituu ongelmia. Jatkotutkimusta voidaan myös hyödyntää

politiikan apukeinona ja uusittaessa palvelu malleja, jotta ne vastaavat tehokkaammin vanhenevan väestön tarpeita.

5 LÄHTEET

- Aalto, A., Ahola, I., Hytönen, J., Paavonen, M., Palmén, O., Pääkkönen, J., & Tamminen, V. (2020). *Suomen julkisen talouden kestävyys*. Valtionvarainministeriö.
- Aho, S., & Kaivo-oja, J. (2019). Suomen väestöllinen- ja taloudellisen huoltosuhteen kehitys suuralueilla ja maakunnissa vuosina 1990–2017. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja*, 2, 270–288.
- Alasalmi, J., Busk, H., Kauhanen, A., Leinonen, T., Solovieva, S., Valkonen, T., & Viikari-Juntura, E. (2020). *Työpolitiikka ja työllisyysaste: tutkimukseen perustuvia johtopäätöksiä*.
- Alatalo, J., Mähönen, E., & Räisänen, H. (2017). *Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus*.
- Alitolppa-Niitamo, A., & Söderling, I. (2005). *Olemme muuttaneet* (S. Fågel, Toim.). Väestöliiton Väestötutkimuslaitos ja Kotipuu.
- Arajärvi, P. (2009). *Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut*.
- Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. (2022). *Makrotalous ja julkistalous*.
- Eläketurvakeskus. (2019). *Eläkeuudistus 2017*.
- Eläketurvakeskus. (2022a). *Eläkeiät*. <https://www.etk.fi/tyo-ja-elakkeet-ulkomailla/kansainvalista-vertailutietoa/elakeiat/>.
- Eläketurvakeskus. (2022b, joulukuuta 15). *Mikä on työeläke*. <https://www.tyoelake.fi/mika-tyoelake-on/>.

- Heikkinen, S. (2019). Julkinen talous, valtiontalous ja finanssipolitiikka. Teoksessa J. Ojala (Toim.), *Vaurastumisen vuodet: Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen* (ss. 35–59). Gaudeamus.
- Heikura, M., & Keskinen, M. (2022, marraskuuta 24). *Luettelo kuntien ja seurakuntien tuloveroprosenteista vuonna 2023*. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/paatokset/47465/kuntien-ja-seurakuntien-tuloveroprosentit-vuonna-2023/>.
- Ilmarinen, J. (2006). *Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa* (S. terveysministeriö Työterveyslaitos, Toim.). Gummerus Kirjapaino Oy.
- Isotalo, K., & Linnakangas, E. (2023). *Verotuet, verosanktiot ja eriarvo tulo- ja varainverotuksessa*. Kalle Isotalo ja Esko Linnakangas. <https://doi.org/10.31885/9789526937281>
- Jalasjoki, P., & Kivistö, J. (2022). *Suomen julkisen velan kestävyys ja julkisen talouden sopeutustarpeet*.
- Jalaskoski, P. (2019, toukokuuta). Kestävyysvaje aiempaa arviota suurempi. *Euro & talous*.
- Kaihovaara, A., & Larja, L. (2019). *Työpoliittinen aikakauskirja* (H. Räisänen, Toim.). Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kalin, S., Kari, S., Kauppinen, I., Kotakorpi, K., Määttä, N., Ropponen, O., & Valkonen, T. (2019). *Verotuksen muospaineet ja tulevaisuus*.
- Kela. (2023a). *Kansaneläkkeen lajit*. <https://www.kela.fi/kansanelake>.
- Kela. (2023b). *Takuueläke*. <https://www.kela.fi/takuuelake>.
- Kinnunen, H., & Oinonen, S. (2016). *Onko Suomi samalla tiellä kuin Japani?*

- Kortelainen, M., Vanhala, J., & Viertola, H. (2015). *Vuosityöajan pidennys vaikuttaa kilpailukykyyn.*
- Kotamäki, M. (2020). Maahanmuutto - uhka vai mahdollisuus. Teoksessa T. Sorsa (Toim.), *Kestävän väestökehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020.* Väestöliitto.
- Nguyen, L., Rosenqvist, G., & Pekurinen, M. (2012). *Tupakkavero ja tupakoinnin rajoittamistoimet purevat.*
- Obstbaum, M. (2016). *Väestörakenteen muutos vähentää työvoimaa ja työllisten määrää.*
- Paakkinen, E. (ei pvm.). *Maahanmuutto ja julkisen sektorin työelämä.*
- Pohjola, A. (2017). Sote-uudistus muuttuvan yhteiskuntapolitiikan puristuksessa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakausilehti*, 25(2), 172–176.
- Ruotsalainen, K. (2022, huhtikuuta 5). *Väestö vähenee - heikkeneekö huoltosuhde?* Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-02-21_001.html
- Suomen Pankki. (2019). *Väestön ikääntyminen jarruttaa työllisyyden paranemista.*
- Suomen pankki. (2022). *Suomen talouden ennuste: Suomen talous luisuu taantumaan.*
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2021). *Syntyvyys ei ole Suomessa ikärakenteen kannalta riittävällä tasolla.* https://www.stat.fi/til/vaenn/2021/vaenn_2021_2021-09-30_tie_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2022). *Työssäkäynti.*

- Tikanmäki, H., & Seuri, A. (2020). Väestönmuutokset haastavat eläkejärjestelmää ja muuta julkista taloutta. Teoksessa T. Sorsa (Toim.), *Kestävän väestökehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*.
- Tilastokeskus. (2022a). *Maahanmuuttajat väestössä*.
- Tilastokeskus. (2022b, heinäkuuta 21). *Syntyneitä ennätyksellisen vähän alkuvuodesta 2022*. <https://www.stat.fi/uutinen/syntyneita-ennatyksellisen-vahan-alkuvuodesta-2022>.
- Tilastokeskus. (2022c). *Kansantalous*.
https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html
- Tilastokeskus. (2023a). *Bruttokansantuote*.
<https://www.stat.fi/meta/kas/bktmarkkina.html>.
- Tilastokeskus. (2023b, tammikuuta). *Työllisiä enemmän tammikuussa 2023 kuin vuosi aikaisemmin*. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl89um7w3si2v0bvyot6yxybv>.
- Tuononen, M., Uotila, M., Loikkanen, J., Ylimaula, R., Marjomaa, N., & Latvanen, E. (2021). *Korkeakouluohjaus ulkomaisen opiskelijan työllistymisen ja integraation tukena*.
- Tuulari, S., & Kemppainen, T. (2022). Lainsäädäntö ja sote-uudistus yhteistyön mahdollistajina. *Hallinnon tutkimus*, 41(3), 263–270.
- Valkonen, T., & Lassila, J. (2021). *Väestön ikääntymisen taloudelliset vaikutukset*.
- Valtioneuvosto. (2023). *Hyvinvointialueet ja niihin kuuluvat kunnat*.
<https://soteuudistus.fi/hyvinvointialueiden-nimet-ja-niihin-kuuluvat-kunnat>.
- Valtiovarainministeriö. (2020). *Valtiovarainministeriön kestävyysvajelaskelmien menetelmäkuvaus*.

Veronmaksajain Keskusliitto. (2023, maaliskuuta 15). *Veroaste*.
<https://www.veronmaksajat.fi/tutkimus-ja-tilastot/suomen-verot-ja-menot/veroaste/#127d08d4>.

Worldometer. (2022, marraskuuta 22). *Finland Population*.